

מגדיר השיטה

בעלי חיים וצמחים המאפיינים את סביבת העץ

אודות פרויקט אמץ שיטה

עצי שיטה מסוג שיטה סלילנית ושיטת הסוכך הם העצים השולטים בנופה של הערבה ומהווים את הבסיס היצרני לכל האקוסיסטמה הייחודית באזור. בעשורים האחרונים אנו עדים לתמותת עצי שיטה משמעותית ובמקביל, כמעט ואין התרבות טבעית של העץ החשוב. מחקרים שנעשו העלו מספר סיבות ובהן שאיבת יתר של מי תהום, הטיית ואדיות לצורך הכשרת שטחים וסלילת כבישים וכן עקירת עצים לצורך הקמת שטחים חקלאיים. תושבי הערבה, ששמו לב לתופעה, הצליחו להלהיב את קק"ל שרתמה את קק"ל אוסטרליה להנעת פרויקט יוצא דופן זה ועיקרו נטיעת שיטים בערבה!

אחת לשנה נאספים זרעי השיטים ומונבטים במשתלת קק"ל בגילת. לאחר נביטתם, מושבים השתילים לערבה ומחולקים לחקלאים ולתושבים כאשר אלו נוטעים אותם בשולי החלקות החקלאיות ומסייעים בשמירה על הסביבה. ילדי בית הספר "שיטים" בערבה לוקחים גם הם חלק בפרויקט, הן על ידי נטיעת עצים והן על ידי לימודי הנושא ועריכת מחקרים אודות משטרי השקיה, איכות מים וקרקע מיטביים לנטיעת שיטים ועוד. עד כה ניטעו אלפי עצי שיטה חדשים בערבה וזאת בנוסף לטיפוח ואימוץ השיטים הקיימות.

אנו מודים לכם על שלקחתם חלק בפרויקט ייחודי וחשוב זה וסייעתם בידינו לשקם את נוף עצי השיטה בערבה.

שלכם,
צוות "אמץ שיטה"

שיטת הסוכך
Acacia tortilis

עץ קוצני ממשפחת המימוסיים הנפוץ בואדיות הערבה. מתאפיין בנוף מטריה ובגזעים מרובים היוצאים מבסיסו. פירות ועלי השיטה משמשים מזון לבעלי חיים רבים במדבר, ענפיה הקוצניים משמשים מסתור ובעלי חיים רבים חוסים בצילה.

שיטה סלילנית
Acacia raddiana

העץ הנפוץ ביותר במדבר בישראל. קוצני מאוד וגבוה, בדרך כלל יוצא מבסיסו רק גזע אחד. פירות ועלי השיטה משמשים מזון לבעלי חיים רבים במדבר, ענפיה הקוצניים משמשים מסתור ובעלי חיים רבים חוסים בצילה.

הרנוג השיטים
Larantus acacia

טפיל על עצים ושיחים, בעיקר שיטים, בעל עלים ירוקים גדולים ופרחים אדומים מרהיבים. פירות ההרנוג דביקים מאוד ונדבקים למקורי הציפורים העוברות מעץ לעץ. מהמקור נדבק הזרע לגזע השיטה ונובט. מבנה הפרחים מיוחד בעיקר למשיכת הצופיות שהן המאביקות העיקריות.

רכפתן מדברי
Ocharadenus baccatus

שיח מדברי גבוה וירוק בעל ענפים רותמיים. הרכפתן פורח כמעט כל השנה ומפיץ את פירותיו הלבנים והמתוקים באמצעות ציפורים. כמו השיטה, כך גם הרכפתן מהווה מוקד משיכה למינים רבים של בעלי חיים.

זוגן השיח
Zygophyllum dumosum

הבולט והנפוץ בכל בני השיח הגדלים במדבר. עליו בשרניים מאוד ומורכבים מפטוטרט ושני עלעלים דמויי נקניקיות שעל שמם נקרא שמו זוגן. לזוגן עמידות גבוהה לתנאי יובש.

יפרוק המדבר
Anabasis articulata

בן שיח חסר עלים שגבעוליו בנויים פרקים פרקים, זהו הצמח הנפוץ ביותר במדבריות העולם הישן. עליו העבים משמשים כרקמה אוגרת מים.

חרקים

עשוק השיטים
Trachypteryx acanthotecta

עש מסדרת הפרפראים שהזחל שלו טווה נרתיק ארוך ומחודד הדומה בצורתו ובצבעו לקוף של שיטה, כך הוא ניזון מעלי וניצני השיטה בהסוואה כמעט מושלמת.

גבנונית השיטים
Oxyrachis furva

חרק מסדרת אחיד הכנף (ציקאדות) בעל שתי בליטות דמויות קוצים המקנות לו הסוואה בשיטה. בדרך כלל ניתן לאתר את הגבנונית לפי פועלות הנמלים שמגיעות אליהן על מנת "לחלוב" את סל הדבש שהן מייצרות.

גמל שלמה מדברי
Eremiaphila brunneri

חרק טורף שכנפיו מנוונות. צבעיו מקנים לו הסוואה מצויינת והוא נראה כאבן. מצוי ואורב לחרקים על הקרקע בקרבת השיטים ובמישורי הצריחים (רג) בערבה.

חרדון צב מצוי
Uromastix aegyptia

הגדול בחרדוני ישראל, אורכו מגיע ל-80 ס"מ. זנבו עבה ומעוטרי בדורים של קשקשים קוצניים, רגליו קצרות וזחוקות והטופרים מותאמים לחפירת מחילות עמוקות. הוא צמחוני מובהק וניזון מעלי ופירות השיטים.

אפעה מגוון
Echis coloratus

נחש מדברי ארסי בעל ראש משולש ושטוח. צבעו כצבע האדמה כשלאורך הגב מופיעות בהרות לבנות. ההכשה מסוכנת ועלולה אף לגרום למוות. מטפס היטב על עצי השיטה שם ניתן לראותו אורב לבעלי חיים.

עקן גדול
Cerastes gasperettii

נחש ארסי בעל הסוואה מעולה. הגב צהבהב חום ולאורכו יש כתמים חומים. מתקדם על החול בתנועה לוליינית עד שמתמקם בעמדת תצפית כשרוב גופו מכוסה בחול, לעתים מתחפר בין תרמילי השיטה על הקרקע. הכשתו מסוכנת אך טרם תועדו מקרי מוות.

סחלים

עופות

סבכי השיטים
Sylvia leucomelaena

סבכי גדול יחסית, בעל ראש שחור וטבעת עין לבנה. נע ללא הפסקה בין עצי השיטים. תלוי לחלוטין בשיטה לצורך מסתור ומזון (ניזון מחרקים). אוכלוסייתו התמעטה דרסטית בשנים האחרונות בעקבות התייבשות השיטים.

שחור זנב
Cercomela melanura

מציפורי המדבר הנפוצות ביותר. צבעו אפור פרט לזנב השחור אותו הוא פותח וסוגר ללא הרף. אינו חשש ונוהג להתקרר לבני אדם. בשמורת שיזף חיים מספר פרטים שהורגלו לנוכחות אדם. מוצא מסתור, מזון ועמדת שמירה בין ענפי השיטה.

זנבן ערבי
Turdoides squamiceps

ציפור חומה אפורה בהירה בעלת זנב ארוך. חיה בקבוצות בעלות היררכיה קבועה כשכל חברי הקבוצה מטפלים בצאצאים. בשמורת שיזף מתקיים אודותם מחקר מקיף וייחודי והם מורגלים לנוכחות אדם. מקננים בין ענפי השיטה וניזונים מחרקים החיים בה ובקרקע מתחת לעץ.

חנקן גדול
Lanius excubitor

ציפור שיר בינונית בצבעי אפור, שחור ולבן. בעלת מקור מאונקל כשל עוף דורס. החנקן טורף חרקים, זוחלים, ציפורים ויונקים קטנים אותם הוא משפד על קוצי השיטה. בשמורת שיזף התקיים מחקר אודות החנקנים וחלק מהפרטים שם מורגל לנוכחות אדם.

שרקק גמדי
Merops orientalis

שרקק קטן, לבושו ירוק כמעט לחלוטין פרט ללחי כחולה ולפס עין וצוואר שחורים. עומד על עצי השיטה ומזנק במהירות על חרקים מעופפים. מקנן בחורים אותם הוא חופר בקירות הנחלים במדבר.

אוח מדברי
Bubo ascalaphus

דורס לילה גדול ומרשים בעל עיניים צהובות. קטן מהאוח העיטי הצפוני. ניזון בעיקר ממכרסמים אך גם מציפורים, זוחלים וחרקים אותם הוא תופס בלילה. ביום הוא מסתווה בין ענפי השיטים או על גבי מצוקים.

יונקים

צבי הנגב
Gazella dorcas

צבי קטן וקל רגליים החי במישורי הנגב והערבה. קרני הזכר כפופות בצורת נבל. פעיל בשעות הקרירות של הבוקר ולאחר מכן נח בצילה של השיטה. הצבי ניזון מעלי ופירות השיטה ונחשב לאחד ממפיצי הזרעים החשובים של השיטה.

פרא
Equus hemionus

מפריס פרסה, צבעו חום וגונו וחלקים מרגליו לבנים. נכחד בישראל בתחילת המאה ה-20 והושב החל משנות ה-80 לסבע. כיום מוערכת אוכלוסייתם כנגב במאות פרטים. ניזון מתרמילי השיטה והוא אחד ממפיצי השיטים החשובים.

ירבוע מצוי
Jaculus jaculus

מכרסם בינוני בעל רגליים אחריות הארוכות פי ארבע מהקדמיות עליהן הוא מנתר למרחק. הירבוע פעיל בשעות הלילה וניתן לראותו בחולות ובואדיות הגדולים סמוך לשיחים ולעצי שיטה.

פסמון
Psammomys obesus

מכרסם גדול ומגושם, פרוותו חומה ועור גופו שחור. הפסמון פעיל ביום, ניזון בעיקר מצמחים ממשפחת הסילקיים (דוגמת הפירוק והימלוח) כאשר מאכילים פסמון במזון מתוק מתפתחת אצלו סוכרת. ולכן הוא משמש כחיית מחקר חשובה. הפסמון משמש כפונדקאי ראשון לטפיל הלישמנייה (שושנת יריחו) אשר מועבר מהפסמון לאדם על ידי זבוב החול.

זאב אפור
Canis lupus

הגדול בכני משפחת הכלביים. הזאבים בערבה ובנגב שייכים לתת מין קטן יחסית. חיים במשפחות קטנות או להקות בעלות היררכיה. הזאבים ניזונים ממגוון של בעלי חיים וביניהם גם צבאים, ארנבות ומכרסמים החיים בסביבות עצי השיטה.

אודון
Otonycteris hemprichii

עטלף חרקים בינוני בעל אפרכסות אזניים ענקיות פעיל בלילה וביום מתחבא בנקיט סלע. ניזון מחרקים אותם הוא מוצא בעזרת סונאר. השיטים מהווים מקודי צייד בעבור אודונים ועטלפי חרקים אחרים בשל מגוון החרקים הגדול החי סביבם.